

Omer HAMZIĆ

Trgovina u Gračanici poslije Drugog svjetskog rata, s posebnim osvrtom na razvoj Trgovačkog preduzeća "Bosna"

(pola stoljeća gračaničke "Bosne")

U svom dinamičnom i burnom razvoju "Bosna" je prolazila kroz sve ono što može stati u bogatu biografiju jednog od najstarijih gračaničkih državnih preduzeća, koje je nastalo iz nekih drugih preduzeća i iz kojeg su nicala – nastajala neka druga preduzeća – uzdizala se i padala, stagnirala i rasla – uporedo sa Gračanicom od posla čaršijom... To je firma koja nikada nije iznevjerila bogatu tradiciju gračaničkih trgovaca.

Neki podaci o trgovačkoj tradiciji gračaničke čaršije

Trgovinsko preduzeće "Bosna" osnovano je prije 50 godina. Zrelost vrijedna poštovanja ili samo tren na dugom historijskom putu ove stare bosanske čaršije – u kojoj se i oko koje se trgovalo od pamtivjeka, a možda i prije.

Tragovi nas vode duboko u prošlost, desetak hiljada godina prije nas - kasni neolit. Pronađene anfore sa nakitom i drugim dragocjenostima na Monju sjeverno od Gračanice pripadale su nekim putujućim trgovcima u praskozorje istorije. Iz rimskog perioda je arheološki lokalitet Bilalovo brdo kod Gornje Orahovice sa ostaci-

ma građevinskog materijala i mnoštvom novčića nekoliko rimskih careva - od Septimija Severa do Cezara. Starim trgovačkim putem preko Monja srednjovjekovni grad Soko izlazio je na brčansku skelu i dalje u Slavoniju...

Padom Srebreničke banovine (oko 1520. godine) i dolaskom Turaka u ove krajeve, Gračanica više nije rudarsko naselje, već gradsko središte (kasaba) i sjedište prostranog kadiluka između Tinje, Spreče, Bosne i Save. Krajem 16. stoljeća postaje prava esnafska radionica za vojsku sa 25 različitih zanata i razgranatom trgovinom, a po broju stanovništva i kuća približava se Zvorniku i Tuzli. Najviše se trgovalo sa Sarajevom i Travnikom, dok se izvoz poljoprivrednih proizvoda i voća odvijao preko Brčkog.

Nakon uspostavljanja austrijske vlasti, 1878. godine, ubrzano se mijenja društvena i privredna slika čitave Bosne i Hercegovine, pa i Gračanice. Sa susjednim gradovima ova čaršija ubrzano se povezuje modernim putevima, a popularnim činom 1898. godine i sa željeznicom moćne imperije. U blizini grada otvara se kamenolom, počinje intenzivna eksploatacija šumskog bogatstva, dotadašnja zanatsko-esnafska proizvodnja i trgovina uspješno se prilagođavaju zahtjevima novog doba... Više od stotinu manjih ili većih trgovačkih firmi činilo je poslovni ambijent tadašnje gračaničke čaršije.

Poslije Prvog svjetskog rata mnoge ponovo proradiše, pojaviše se i nove. Po razvijenosti trgovine u tadašnjoj Vrbaskoj banovini, Gračanica je na trećem mjestu, odmah iza Banjaluke i Dervente. Imala je jako Trgovačko

Na osnovu člana 37, a u vezi člana 28 Opšteg Zakona o narodnim odborima, Sreski narodni odbor u Građanici na svom zasjedanju od 27 juna 1947 godine, donosi,

R E Š E N J E

O osnivanju Sreskog trgovačkog preduzeća SNO-a Građanici.-

Čl. 1.

Osniva se SRESKO TRGOVAČKO PREDUZEĆE SRESKOG NARODNOG ODBORA U GRAĐANICI, sa sjedištem u Građanici.-

Čl. 2.

Prezent poslovanja preduzeća:

a/ trgovina svim predmetima ishrane/hitericima i njihovim prerađevinama, kolonijalnom robom, mesom, živinom, jajima, mlijekom, mliječnim proizvodima, voćem, povrćem, alkoholnim i bezalkoholnim pićem i njihovim prerađevinama.

b/ osnivanje radionica za proizvodnju i preradu pod tačkom a/

c/ trgovina kožom, tekstilom, galanterijskom i kratkom robom.

d/ trgovina svim predmetima željezne robe, građevnog i građevnog materijala.

e/ trgovina pernutom robom, školskim i kancelarijskim priborom, kao i svake vrstama knjiga.

f/ da podiže stručnu spremu radnika zaposlenih u preduzeću.

Čl. 3.

Osnovna sredstva preduzeća su: Inventar preduzeća

Čl. 4.

Obrtna sredstva preduzeća su: Razne vrste robe u vrijednosti od 4.000.000/četiri miliona/dinara.-

Čl. 5.

Preduzećem rukovodi Upravnik, koga postavlja Sreski izvršni odbor po Zakonu o državnim službenicima i Uredbi o regulisanju nadnica i plata radnika i namještenika u Državno-privrednim i privatnim preduzećima, privratnim ustanovama i organizacijama.-

Čl. 6.

Pravilo o poslovanju preduzeća propisuje SNO Građanica

Čl. 7.

Ovo rešenje stupa na snagu odmah,
za Sreski narodni odbor u Građanici
27 juna 1947 godine broj 8152/47.

Sekretar,
Šešlak Djordje

Pretsjeđnik,
Fazlić Osman

ovjerava:

Sekretar,

Da je ovaj prepis vjeran svome originalu, tvrdi i

S. F. - S. H.

Pretsjeđnik,

udruženje sa stotinjak aktivnih članova, dosta razvijeno zanatstvo, proizvodnju voća, naročito suhe šljive...

Počeci državne trgovine u Gračanici

Poslije završetka Drugog svjetskog rata izgrađuje se novi socijalistički sistem sa dominantnom ulogom državnih organa i centralističkim direktivnim planiranjem u privredi. U procesu sveopšte nacionalizacije, privatno vlasništvo odmah je uklonjeno u trgovini na veliko, zatim su nacionalizovani maloprodajni objekti, pa sve ostalo. Da bi se prevladala opšta bijeda i siromaštvo, uvodi se racionirano snabdijevanje putem takozvanih tačnica i prisilnog otkupa poljoprivrednih proizvoda, uspostavlja se sistem zemljoradničkih i seljačkih radnih zadruga, primjenjuju mnoge novotarije iz "prve zemlje socijalizma"...

Iako se najviše eksperimentisalo u poljoprivredi i trgovini, klasične trgovine, ustvari, nije ni bilo. Racionirano snabdijevanje i distribucija roba obavlja se putem ministarstava i drugih državnih institucija i preduzeća. Do nabavno-prodajnih zadruga, zadružnih ili državnih prodavnica na terenu robu je doturalo Republičko veletrgovinsko preduzeće "Zemaljski magazin" preko svojih sreskih filijala i

posebnih prodavnica - "ze-ma". Noliko takvih "zema" otvara se i u Gračanici.

Prva veća transformacija državne trgovine u Bosni i Hercegovini uslijedila je krajem juna 1947. godine. Gračanička filijala "Zemaljskog magazina" prerasta u Sresko trgovačko preduzeće - sa 7 "zema" u gradu i 9 na terenu.¹ Sreski zadružni savez objedinjava rad 14 zemljoradničkih zadruga sa 29 prodavnica. U to vrijeme 70% roba na srezu distribuirano se putem zadružne, a 30% putem državne trgovačke mreže, ali i jedna i druga imaju podjednako važno mjesto u istorijatu gračaničke trgovine.

"Zadružni magazin" - ishodište "Bosne"

Počeci Trgovinskog preduzeća "Bosna" vezuju su za takozvanu zadružnu trgovačku mrežu i snabdijevanje zadruga robama široke potrošnje. "Bosna" je u početku, naravno, pod drugim imenom, bila svojevrsan zadružni veletrgovinski servis. Odluku o formiranju preduzeća tog tipa donio je Sreski savez zemljoradničkih zadruga na svojoj Skupštini, održanoj 2. marta, 1949. godine. Registrovano je kao Trgovinsko preduzeće Sreskog saveza zemljoradničkih zadruga pod nazivom "Zadružni magazin"². Datum

¹ Sreski narodni odbor Gračanica donosi Rješenje o osnivanju Sreskog trgovačkog preduzeća 27.6.1947. godine (Zapisnik sa sjednice Izvršnog odbora Sreskog narodnog odbora održane 27.6.1947. godine, Arhiv Skupštine opštine, Fond Sreskog narodnog odbora Gračanica za 1947. godinu).

² U registarskom listu kod Okružnog privrednog suda u Tuzli, Registarski list broj 26, sveska IX stoji da je Preduzeće osnovao Sreski savez zemljoradničkih zadruga Rješenjem broj 3392/49 od 29. 6. 1949.

TRGOVAČKO PREDUZEĆE NA VELIKO

Zadružni MAGAZIN GRAČANICA

Telefon 41 — Tablični račun br. 788-T-90 81, 85 Gračanica.

Gračanica, dne 23. novembar 1954.-

Broj: 661 /54.-

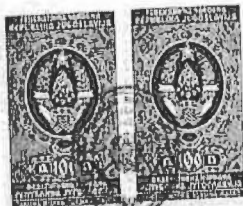
NARODNI ODBOR GRADSKA OPŠTINE

GRAČANICA

Ovo preduzeće imade da izgradi prostoriju garažu za svoja dva kamiona a u smislu nacrtu koji se nalazi kod uprave za komunalne poslove u Gračanici sa kojim je pogodjeno izvršenje ovih radova i izgradnja garaže. — Garaža će zapremiti površinu od 10 x 9 m. u izgradnja garaže bi se imalo izvršiti na prostoru za to već dodjelje nov kod električnog mlinu Spreča u neposrednoj blizini garaže trgov. prod Jedinstvo u Gračanici. —

Pošto nam je neophodna izgradnja ove garaže sa kojom izgradnjom bi morali otpočeti odmah to se umoljava Načelnik za odobrenje izgradnje garaže i izvršenje lokacije gdje se garaža imade postaviti. — Očekujući Vaše odobrenje ostajemo sa

Sa st. izdizma — S oboda narodu

registracije: 29. juna, 1949. godine. Glavni zadatak: otkup poljoprivrednih proizvoda i snabdijevanje zemljoradničkih zadruga robama široke potrošnje. Krajnji cilj: bolje snabdijevanje zadružne trgovačke mreže. Početak: dosta skroman — jedan magazin koji je prokišnjavao, jedna trošna prodavnica bez robe i jedan stari teretnjak, vječito u kvaru. Prvi direktor Aleksandar (Aco) Nikolić, njegov zamjenik Tajib Šabić, službenik Preduzeća. Početkom oktobra 1949. godine ima 24 radnika... Poslije odlaska Nikolića, na čelo Preduzeća dolazi Dimitrije (Mito) Nedić, koji će u "Zadružnom magazinu" ostati do

1.5.1952. godine. Zamijenit će ga Sejdo Šabić, iskusni gračanički trgovac, koji će "vladati" "Bosnom" sve do kraja 1963. godine.

Veliko spremanje trgovačke mreže na području Gračanice

Poslije donošenja takozvanih samoupravljačkih zakona ("fabrike radnicima"), sredinom 1950. godine, uslijedile su velike promjene i intenzivne reorganizacije državne privrede, trgovine pogotovo. Prodajnu mrežu gračaničkog sreza činilo je tada 16 državnih i 29 zadržnih prodavnica.³

³ Arhiv Skupštine opštine Gračanica, Fond Sreskog narodnog odbora 1952, br. 53/52

“Veliko spremanje” lokalne trgovine “krenulo je” s početka 1952. godine. Prvo se zbog nerentabilnosti ukida Sresko otkupno preduzeće, da bi već 15.4.1952. stratovalo novo – sa “prvenstvenim zadatkom” da prodaje robu Sreskog privrednog preduzeća - kao državno preduzeće “mješovitom robom i zemaljskim proizvodima na malo pod nazivom “Spreča”.⁴ Da bi se spasilo od sigurne propasti, Sresko trgovačko preduzeće napušta veleprodaju i nastavlja rad kao potpuno novo maloprodajno preduzeće koje dobija i novo ime - “Jedinstvo”.

Polovinom 1953. godine - nova reorganizacija: 12 prodavnica “Jedinstva” aktuelne vlasti organizuju u četiri mini preduzeća: “Bratstvo”, “Sloga”, “Ozren” i “Budućnost”. Po istom “receptu” i u isto vrijeme, od 13 prodavnica “Spreče”, “napravljen” su još četiri mini preduzeća: “Majevica”, “Uzor”, “Grič” i “Zora”. Preduzeće “Jedinstvo” pod rukovodstvom Dimitrije (Mite) Nedića preživljava i ovu pretumbaciju, vrativši se ponovo veleprodaji. Za razliku od “Jedinstva”, “Spreča” je definitivno nestala sa privredne scene Gračanice.⁵ U međuvremenu, formira se još jedno zadružno preduzeće pod nazivom “Ozrenka” - zadružna sušnica i etivaža Gračanica⁶.

Državnu trgovačku mrežu na teritoriji tadašnje gračaničke opštine činilo je 18 prodavnica - 10 mješovitih, 4 prodavnice kolonijalno-prehrambene robe i po jedna prodavnica tekstila, metalnih proizvoda, ogreva, školskog pribora i knjiga. Na teritoriji tadašnje opštine Bosansko Petrovo Selo bilo je 5 prodavnica mješovite robe.

Zadružnu trgovačku mrežu činilo je 15 prodavnica u okviru zemljoradničkih zadruga Gračanica, Stjepan Polje, Lukavica, Karanovac i Doborovci. Sve te prodavnice snabdijevale su se robom preko i putem “Zadružnog magazina”. Od 1.5.1952. godine direktor tog preduzeća je Sejdo Šabić, iskusi gračanički trgovac.

Od “Zadružnog magazina” do “Bosne”

Liberalizacijom propisa i većom ponudom uspostavljaju se prvi konkurentski odnosi između pojedinih trgovačkih preduzeća koji su

“GRIČ”
TRGOVAČKO PREDUZEĆE INDUSTRISKOM
ROBOM I POLJOPRIVREDNIM PROIZVODIMA
GRAČANICA
TEKUĆI RAČUN KOD FILIJALE NARODNE BANKE GRAČANICA
BROJ 7897-80 TELEFON 26 BRZOJAVU “GRIČ” GRAČANICA

Vala iznos: Vala otkup: NIP: 1952: GH
PRIME: Predmet poslovanja
prodavnice u G. Ko-
ranjeima.

⁴ Arhiv Skupštine opštine Gračanica, Fond Sreskog narodnog odbora 1952, br.3552/52

⁵ Odluka Sreskog narodnog odbora Gračanica od 31. 10. 1953. godine, Arhiv Skupštine opštine Gračanica, Fond Sreskog narodnog odbora 1953, br. 7930/53

⁶ Zaključak o osnivanju Preduzeća Skupština Sreskog saveza zemljoradničkih zadruga usvojila je 11.5.1954, a Narodni odbor Sreza gračaničkog donio Rješenje o osnivanju 14.5.1954. godine, Arhiv Skupštine opštine Gračanica, Fond Sreskog narodnog odbora 1954, br. 3439/54

ubrzali reintegraciju trgovine na opštini. Krajem decembra 1955. godine maloprodajno preduzeće "Grič" i Samostalna trgovačka radnja "Ozren" "sjediniuju" se sa "Jedinstvom", "Sloga" ulazi u "Budućnost", "Uzor" i knjižara Socijalističkog saveza "idu" u "Zoru". Preduzeće "Jedinstvo" svoje poslovan-

danice lokalnim zadrugama. Osim veleprodaje, poslije ove integracije "Bosna" ima 7 svojih maloprodajnih objekata različitog asortimana. Potom dopunjuje predmet poslovanja i registruje se kao Trgovačko preduzeće na veliko i malo "Bosna" sa sjedištem u Gračanici. U narednom periodu ubr-

»JEDINSTVO«

TRGOVINSKO PREDUZEĆE INDUSTRIJSKOM ROBOM
I POLJOPRIVREDNIM PROIZVODIMA NA VELIKO

Tekući rn. br. 789-T-49 Tel. br. 10 Brzovani naslov „Jedinstvo“

GRAČANICA

Broj: 445

Znak: MHS

Gračanica, 23/XI. 1955 god

„BOSNA“

TRGOVAČKO PREDUZEĆE, TEKSTILNOM, KOLONIJALNOM I GYOZDARSKOM ROBOM NA VELIKO

GRAČANICA, ADEMA ALIĆA 40

je industrijskom robom na veliko, početkom jula 1956. godine, prenosi na "Zadružni magazin" i ponovo se vraća maloprodaji. "Zadržni magazin" od tada nije više samo zadružni veletrgovinski servis, već počinje poslovati kao državna veletrgovinska firma. Odlukom Radničkog savjeta od 13. 6. 1957. godine mijenja i svoj status i svoje dotadašnje ime. Konstituiše se pod firmom Trgovačko preduzeće na veliko "Bosna" i nešto kasnije postaje privlačno za dalje integracije trgovine na opštini. Krajem 1958. godine Trgovačka radnja "Bratsvo" ulazi u "Bosnu", a "Bosna" preuzima maloprodajne kapacitete "Budućnosti", među kojima i tri prodavnice "Zore" - koja se "ugasila", ustupivši ostale svoje pro-

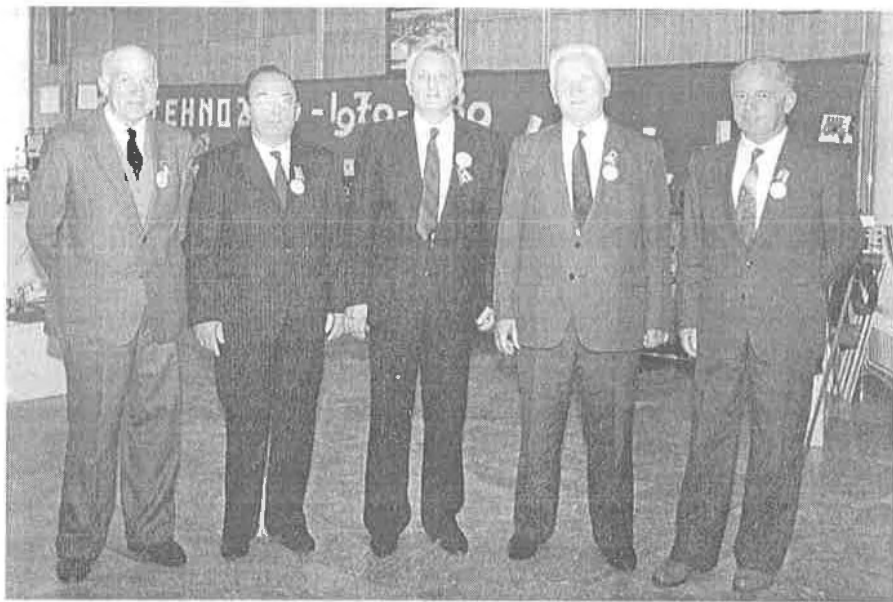
zvano razvija svoju maloprodaju i uskoro dostiže nivo razvijenosti svoje konkurencije - Trgovačkog preduzeća "Jedinstvo".

Sredinom 1962. godine u okrilju "Bosne" i "Jedinstva", dvije tadašnje najstabilnije firme na opštini, utočište nalaze gračanički obučari i krojači - gotovo pred kolapsom. Obučari će napustiti "Jedinstvo" 30. 6. 1963. godine, dok će krojači u okviru integrisane "Bosne" ostati sve do 31. 3. 1968. godine. To su izuzetno važni datumi u istoriji današnje "Fortune" i "Olimpa".

Integracija "Bosne" i "Jedinstva"

Integracija trgovačkih preduzeća "Bosne" i "Jedinstva" pod jedinstveno ime "Bosna", kao jedna od najznačajnijih u oblasti trgovine, izvršena je 31. 12. 1963. godine. U momentu inte-

Sredinom 1964. godine integrirana "Bosna" već je imala oko 170 radnika, zaposlenih u 33 prodavnice i 3 skladišta, oko 80 radnika radilo je u pogonu konfekcije, 10 u pogonu transporta itd. Počinje period njenog dinamičnog razvoja... Krajem 1966. godine preuzima 19 prodavnica od Zem-

Direktori "Bosne" (s lijeva na desno): Mito Nedić, Sulejman Devedžić, Ibrahim Osmanbegović, Sejdo Šabić i Alija Gazibegović

gracije "Bosna" je imala 3 skladišta i 13 prodavnica, "Jedinstvo" takođe 13 prodavnica. Nešto kasnije u ovu integraciju ulaze 4 prodavnice "Duhana" i još neki maloprodajni objekti po Gračanici. Umjesto Sejde Šabića, koji je gotovo 12 godina rukovodio "Bosnom", dužnost direktora novointegrirane "Bosne" (od 1.1.1964.) preuzima Alija Gazibegović. Dotadašnji direktor "Jedinstva" Dimitrije Mito Nedić odlazi na dužnost direktora Štamparije u Gračanici.

ljoradničke zadruge "Bratstvo" i dalje širi svoju prodajnu mrežu. Krajem 1968. godine izrasta u kolektiv od 250 radnika sa 64 prodajna objekta, od kojih je 19 bilo na području Doboja, Teslića, Tešnja, Lukavca i Gradačca. Promet na malo postaje trajna poslovna orijentacija "Bosne"...

"Bosna" u sistemu UPI-a

U periodu takozvane ustavne reforme, od 1971-1975. godine, pod pritiskom političkog faktora izvršeni

su mnogobrojni eksperimenti u organizaciji privrede. Između ostalog, formiraju se veliki proizvodno-trgovački kombinati, uglavnom na teritorijalnom principu. Polovinom 1976. godine u Gračanici se konstituše "Trgoprodukt" - velika radna organizacija koja je u sistem sarajevskog UPI-a uključila više od polovine gračaničkih preduzeća, među kojima i "Bosnu". Umjesto Alije Gazibegovića, 16.2.1976. godine, na čelo "Bosne" dolazi Sulejman Devedžić, dotadašnji direktor gračaničke "Jadrine". Usklađujući poslovanje sa novim zakonskim propisima, iz sastava "Bosne" izdvaja veleprodaju, transport i dio zajedničkih službi. Tako nastaje nova veletrgovačka firma u Gračanici koja pod imenom Distributivni centar posluje do današnjeg dana. I transport se organizuje kao posebna firma, zajedničke službe takođe. Do nove promjene na čelu "Bosne" došlo je 14.4.1980. godine. Sulejman Devedžić odlazi na dužnost direktora "Trgoprodukta", a na njegovo mjesto dolazi Ibrahim Osmanbegović, dotadašnji glavni komercijalista firme.

Krajem 1988. godine sa gračaničke privredne scene skoro neprimjetno "odlazi" "Trgoprodukt", a "Bosna" se konstituše kao radna organizacija u okviru UPI-a. Godinu dana kasnije postaje samostalno društveno preduzeće i u tom statusu "ulazi" u rat. U međuvremenu, iznenada je preminuo dotadašnji direktor preduzeća Ibrahim Osmanbegović. Na njegovo mjesto, 15. 5. 1991. godine, imenovan je mladi ekonomista Mehmed Hadžiaganović, koji će rukovoditi ovim Preduzećem sve do današnjeg dana.

Putevi ubrzanog razvoja "Bosne"

I pored velikih društvenih kriza, potresa i nestašica, takozvani period UPI-a, od 1975. do 1990. godine, predstavlja zlatno doba "Bosne" u kojem ova firma dostiže svoj razvojni zenit. Nakon izgradnje i puštanja u rad robne kuće u Gračanici, 7. 4. 1979. godine, kao najznačajnije investicije u tadašnjoj gračaničkoj trgovini, počinje ubrzana izgradnja i modernizacija prodava-

jnih kapaciteta "Bosne", po modelu zajedničkih ulaganja mjesnih zajednica, stambenih fondova i drugih zainteresovanih subjekata. Tokom 1979. godine izgrađene su moderne samoposluge u okviru novosagrađenih stambenih blokova na Lukama i kod starog "Alhosa". Od 1980. do 1983. godine izgrađene su prodavnice u stambenim objektima u Donjoj Lohinji i Škahovici, 1984. godine otvorene su samoposluge u stambenom bloku Lamele na "Gradesu" i u sastavu domova kulture na Drafnicićima, Doborovcima i Donjoj Orahovici, otvoreno je skladište sekundarnih sirovina u Gračanici, dovršena izgradnja prodajnog prostora u Stjepan Polju, Doborovcima, Suhom Polju, Sokolu, Piskavici, Vranovićima Džakulama, Karanovcu, Miljkovcu itd.

U toku 1986. i 1987. godine "Bosna" ulaže značajna sredstva u rekonstrukciju i modernizaciju maloprodajnih objekata u centru gračaničke čar-

šije. Izvršena je rekonstrukcija prodavnice tekstila, prodavnice "Bratstvo" u kojoj je smještena konfekcija, prodavnica kožne galanterije i parfimerije, zatim prodavnica vodovodnog i elektro materijala kod autobuske stanice, prodavnica bombona i deserta itd. Tokom 1989. godine novi izgled dobila je prodavnica namještaja, pionirka i dragstor. Rekonstruisana je i adaptirana stara zgrada kina kao značajna ambijentalna vrijednost Gračanice, otvoreno je moderno skladište građevinskog materijala na Hajdarevcu, pored kojeg je trebalo da se izgradi najveći hipermarket na ovom području.

U periodu od 1980. do 1985. godine površina maloprodajnog i skladišnog prostora povećana je sa 10 na 15 hiljada kvadratnih metara, a od 1985. do 1990. još za 10 hiljada kvadratnih metara.

Iz godine u godinu "Bosna" je povećavala obim prometa, ostvarivala solidne poslovne rezultate, iznad prosjeka u svojoj grani i grupaciji, zapošljavala nove radnike, bila donator i sponzor mnogih komunalnih i kulturno-sportskih akcija na opštini, bila firma u koju se moglo pouzdati kao i u njenog tadašnjeg prvog čovjeka, rahmetli Ibru Osmanbegovića.

Nije bilo bojazni od sve veće konkurencije, ne samo iz društvenog, već i iz privatnog sektora koji je tih godina, zahvaljujući opštem trendu liberalizacije, sve više "osvajao" i područje trgovine, prvo maloprodaju, a potom i veleprodaju

Polovinom 1989. godine, na svoju četrdesetu godišnjicu, "Bosna" je imala 425 radnika i 120 maloprodajnih objekata. U svoje zrelo doba, tržišno privređivanje i dioničarstvo zakoračila je kao prosperitetna trgovačka firma. Na velika vrata... Ali sve je prekinuo rat. Gruhnulo je u maju 1992.

"Bosna" u odbrani Bosne

Sav svoj kapital, osnovna sredstva i zalihe roba "Bosna" stavlja na raspolaganje braniocima i tako zauzima svoje mjesto u odbrani Gračanice, među onim firmama koje su na sebe prihvatile prvi i najteži ekonomski udar rata. Iako je doživjela sudbinu naših najvećih privrednih stradalnika, redovno je izvršavala sve svoje ratne i radne obaveze prema državi, prema svojim radnicima i borcima. Za odbranu zemlje izdvojila je oko 500.000 DM u gotovom novcu i robama – u nemogućim uslovima za privređivanje, a za trgovinu pogotovo, društvenu da i ne govorimo.

Od 128 prodajnih objekata "Bosne", koliko ih je bilo na broju pred rat, polovinom 1994. godini "u pogonu" je bilo svega tridesetak, od 273 radnika radilo ih je oko 60. Mnogi prodajni objekti ostali su iza ratnih linija, mnogi su teško oštećeni ili uništeni granatama, mnogi opljačkani i devastirani. Preduzeće je ostalo bez svojih ekskluzivnih prodajnih prostora, bez obrtnih sredstava i robe, bez vozila i opreme, bez kadrova... Robna kuća nakon granatiranja 2.6.1993. godine (kada su ranjena i tri radnika "Bosne") nikada se više neće oporaviti... Direktna ratna šteta u "Bosni" procijenjena je na preko 4 miliona DM... Prava računica, međutim, nikad se neće izvesti.

Zadovoljstvo, nostalgija, privatizacija

Radnici "Bosne" na čelu sa svojim direktorom Mehmedom Hadžićanovićem, i njegovim pomoćnicima Izetom Mujićem, Fadilom Mujićem i Dušanom Božićem, najviše su zaslužni što se "Bosna" održala u životu tokom posljednjih desetak i više burnih godina, posebno u ratu. Mnoge slične državne trgovačke firme propale su tokom rata ili neposredno poslije "izbijanja" mira. "Bosna" je danas (oktobar, 1999) jedino državno preduzeće na Tuzlanskom kantonu koje nešto značajnije radi sa maloprodajom. Sva ostala su ili propala ili su pod zakupom

"Bosna" je izašla iz rata sa 59 prodavnica i 274 radnika na poslu ili bolje reći na spisku. Svi oni imaju puno razloga za zadovoljstvo, za nostalgiju i žaljenje – istovremeno. Njihova "Bosna", višestruko oslabljena, ekonomski

iscrpljena, devastirana, izložena nelojalnoj i svakakvoj konkurenciji, podvlači crtu svoje zrelosti i prelazi iz jedne u drugu epohu, iz društvenog u privatno, iz poznatog u nepoznato.

Prema Zakonu o privatizaciji, u ovoj firmi primjenjuje se kombinovani model male i velike privatizacije.⁷ U malu privatizaciju prijavljena su 23 maloprodajna objekta, a prva prodaja izvršena je 17. 6. 1999. godine. Prodavnica u Džakulama dobila je novog vlasnika.⁸ "Bosna" je procijenjena na 6.235.727 KM, 20% pripada dioničarima - radnicima¹⁰ - ni malo, ni mnogo za sve godine koje je "pojeo" rat.

Jedan pogled u budućnost "Bosne"

I nakon privatizacije ovo Preduzeće ostaje cjelovito - kao dioničarsko društvo sa privatnim kapitalom. Kao preduzeće sa pedesetogodišnjom tradicijom i izgrađenim povjerenjem kupaca i poslovnih partnera,

zadržava svoje dosadašnje ime i znak. U privatiziranom preduzeću, kako se planira, radit će oko 80 radnika.¹⁰

Okončanjem postupka privatizacije i prilivom svježeg kapitala od prodaje dijela preduzeća u malo privatizaciji, poboljšat će se likvidnost, a samim tim i asortiman roba u prodajnim objektima, veći promet i profit Preduzeća. Ostvarit će se veća efikasnost upravljačke funkcije, promjena odnosa prema radu svih zaposlenih, čiji će položaj zavisiti od doprinosa uspješnom poslovanju Preduzeća.

Transformacijom vlasništva stvaraju se materijalne pretpostavke za nastavak saniranja ratnih šteta, otvaranje novih profitabilnijih kapaciteta i upošljavanje novih radnika. Uskoro kreće izgradnja nove robne kuće, umjesto stare srušene granatama, ali na novi način, primjeren vremenu u koje ulazimo. Ima razloga za optimizam, jer - kad je bilo najteže iz "Bosne" su stizale poruke - bit će Bosne, bit će je i poslije privatizacije - u novom ruhu, na starim trgovačkim tradicijama Gračanice.

⁷ Predloženi način privatizacije Preduzeća omogućava svim radnicima, posebno radnicima vojnicima, penzionerima, kao i svim drugim građanima koji posjeduju bilo koju vrstu certifikata da učestvuju u procesu kupovine dionica Preduzeća. Ulozi dioničara su relativno sigurni pošto se radi o dionicama koje imaju pokriće u zdravoj imovini Preduzeća.

⁸ To je prvi privatizovani objekat na području opštine Gračanica

⁹ Ukupan iznos kapitala, odnosno osnovne glavnice preduzeća, bez stambenog fonda, iznosi 6.235.727 KM. (5.041.047 ili 80% je državni kapital, a 1.194.680 KM ili 20% dionički kapital radnika - po Markovićevoj privatizaciji). "Bosna" privatizuje 29 svojih stanova (1.500 kvadratnih metara), čija je ukupna vrijednost procijenjena na 2.760.279 KM. Nominalna vrijednost državnog kapitala prijavljenog u postupak male privatizacije iznosi 2.620.532 KM. Za veliku privatizaciju ostaje dio državnog kapitala u vrijednosti od 2.420.515 KM (Iz Programa privatizacije Preduzeća)

¹⁰ Prodajom dijela Preduzeća u postupku male privatizacije treba da se riješi status radnika na čekanju i dijela radnika koji su upućeni na privremeni rad u druga preduzeća. Očekuje se njihovo upošljavanje u objektima koji su predmet prodaje. Jedan dio viška radnika rješavat će se u skladu sa Zakonom o radu.